

Kształtowanie i kontrola kosztów kredytu konsumenckiego w świetle najnowszych wyroków Trybunału Sprawiedliwości

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Limit pozaodsetkowych kosztów kredytu z art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim – pytania o dopuszczalność i skutki wprowadzenia w prawie krajowym
 1. Ocena konstrukcji limitu z perspektywy prawa unijnego
 2. Dopuszczalność kontroli kosztów naliczanych w ramach limitu
- III. Prowizja za udzielenie kredytu i inne opłaty – pytania o dopuszczalność kontroli i jej kryteria
 1. Koszty kredytu a „określenie głównego przedmiotu umowy” i „relacja ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług”
 2. Wyrażenie warunku kosztowego „prostym i zrozumiałym językiem”
 3. Kryteria oceny abuzywności warunku kosztowego
- IV. Podsumowanie

Streszczenie

W opracowaniu Autorka omawia konkluzje wyroków Trybunału Sprawiedliwości w sprawach: C-621/17; C-779/18; C 224/19; C-259/19; C-84/19; C-222/19 oraz C-252/19 dotyczących kształtowania i kontroli kosztów kredytu konsumenckiego.

Słowa kluczowe: całkowity koszt kredytu; pozaodsetkowe koszty kredytu; prowizja; opłata; niedozwolone postanowienia umowne; główne świadczenia stron; transparentność postanowień umowy.

JEL: K20

I. Wprowadzenie

W kilku niedawnych wyrokach Trybunał Sprawiedliwości (dalej: Trybunał lub TS) miał okazję wypowiedzieć się odnośnie do istotnych kwestii związanych z kosztami kredytu konsumenckiego w postaci różnego rodzaju prowizji i opłat. Wyroki zapadły również w rezultacie pytań prejudycjalnych polskich sądów, a zatem odnoszą się one do specyficznych problemów naszej regulacji, w szczególności krajowego limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu z art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim¹. Na kanwie polskich przepisów TS ustosunkował się do kwestii dopuszczalności wprowadzania w prawie krajowym różnego typu ograniczeń w zakresie kosztów kredytu

* Doktor nauk prawnych; radca prawny w Krakowie; kontakt e-mail: kancelaria@rogon.com.pl.

¹ Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j. Dz. U. 2019, poz. 1083); dalej: ukk.

konsumenckiego. Po raz kolejny przedmiotem rozważań TS była kwestia dopuszczalności kontroli abuzywności postanowień umownych o kosztach (w szczególności prowizji za udzielenie kredytu), tym razem jednak w kontekście ustawowego limitu kosztów. Trybunał określił także kryteria oceny abuzywności postanowień umownych o kosztach kredytu konsumenckiego z punktu widzenia świadczeń, jakie konsument otrzymuje w zamian od instytucji finansowej. Powyższe kwestie są niezwykle istotne dla praktyki. Struktura, ukształtowanie i wysokość kosztów są jednym z najistotniejszych elementów konkurencji na rynku *consumer finance*. Jednocześnie jest to obszar, w którym z jednej strony konsumenci mogą być narażeni na nadmierne obciążenia finansowe, z drugiej zaś – działające w warunkach niepewności prawnej instytucje finansowe ponoszą istotne ryzyko biznesowe decyzji o kosztach. Na tych zagadnieniach rozstrzyganych w najnowszych wyrokach TS koncentruje się niniejszy artykuł.

II. Limit pozaodsetkowych kosztów kredytu z art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim – pytania o dopuszczalność i skutki wprowadzenia w prawie krajowym

Od dnia 11 marca 2016 r. obowiązuje w prawie polskim regulacja limitów pozaodsetkowych kosztów kredytu. Zgodnie z definicją pozaodsetkowe koszty kredytu to wszystkie koszty, które konsument ponosi w związku z umową o kredyt konsumencki, z wyłączeniem odsetek (art. 5 pkt 6a ukk). Maksymalny limit tych kosztów oblicza się według wzoru matematycznego zamieszczonego w art. 36a ukk. Zgodnie z tymi zasadami pozaodsetkowe koszty kredytu nie mogą przekroczyć 55% całkowitej kwoty kredytu w skali roku, 85% w skali dwóch lat i 100% całkowitej kwoty kredytu w dłuższym okresie kredytowania².

W dniu 26 marca 2020 r. zapadł wyrok TS w sprawie C-779/18 (*Mikrokasa S.A., Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty przeciwko XO*; dalej: sprawa *Mikrokasa*) dotyczący kosztów kredytu konsumenckiego z perspektywy prawa polskiego. W stanie faktycznym rozpatrywanym przez sąd krajowy spornymi kosztami były prowizja, opłata przygotowawcza i opłata administracyjna (wyrażone kwotowo). Składając pytanie prejudycjalne Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich wskazał, że pozaodsetkowe koszty kredytu w obu rozpatrywanych w postępowaniu głównym umowach zostały obliczone na podstawie wzoru określonego przez krajowe ustawodawstwo w art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim i nie przekraczają dozwolonej kwoty maksymalnej. Sąd powziął jednak wątpliwości co do zgodności z dyrektywą 2008/48/WE³, w szczególności w świetle pełnej harmonizacji przez nią dokonanej, przepisów krajowych wprowadzających pojęcie „pozaodsetkowych kosztów kredytu”, które nie występuje w tej dyrektywie. Ponadto sąd rozważał, czy klauzule umowne dotyczące maksymalnych kosztów pozaodsetkowych, ale zgodne z przepisami krajowymi, mogą być przedmiotem kontroli w świetle dyrektywy 93/13/EWG⁴, w szczególności biorąc pod uwagę, że koszty te ustala się ryczałtowo, na podstawie wzoru niezależnego od usług rzeczywiście świadczonych i zasobów

² Obecnie wartości te zostały obniżone na mocy ustawy z dnia 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, zob. niżej.

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z 23.04.2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. UE L 133/66).

⁴ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich zmieniona dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25.10.2011 r. (Dz. Urz. UE L 095/29, Dz. Urz. UE L 304/64).

wykorzystanych przez kredytodawcę. Zdaniem sądu, w praktyce przedsiębiorcy często stosują maksymalną dozwoloną kwotę obliczoną według ustawowego wzoru.

Podobne kwestie były także przedmiotem wyroku TS z dnia 3 września 2020 r. w sprawach połączonych *Profi Credit Polska S.A. przeciwko QJ (C-84/19)*, *BW przeciwko DR (C-222/19)*, *QL przeciwko CG (C-252/19)* (dalej jako: sprawa *Profi Credit*). W tych sprawach problematyczne okazały się koszty określone jako opłata przygotowawcza, prowizja, opłata za udzielenie pożyczki, opłata za zarządzanie pożyczką, opłata za usługę dodatkową (wyrażone kwotowo). Pytania prejudycjalne również dotyczyły konstrukcji limitu kosztów pozaodsetkowych, w szczególności pokrywania w ramach tego limitu kosztów działalności gospodarczej kredytodawcy.

Poniżej przedstawione zostały rozstrzygnięcia TS, zestawione problemowo.

1. Ocena konstrukcji limitu z perspektywy prawa unijnego

Odpowiadając na pytania prejudycjalne w wyroku w sprawie *Mikrokasa* TS zauważył⁵, że dyrektywa 2008/48/WE nie zawiera ani pojęcia „pozaodsetkowych kosztów kredytu”, ani przepisów regulujących kwestię ograniczenia kosztów kredytu lub podziału tych kosztów między przedsiębiorcę i konsumenta. Z akt sprawy przedstawionych TS wynika, że „pozaodsetkowe koszty kredytu” stanowią podkategorię „całkowitego kosztu kredytu” w rozumieniu art. 3 lit. g) dyrektywy 2008/48/WE, który obejmuje wszystkie koszty, w tym w szczególności odsetki. Natomiast dyrektywa 2008/48/WE nie zawiera żadnego zharmonizowanego przepisu dotyczącego „pozaodsetkowych kosztów kredytu” lub sposobu, w jaki należy je obliczać. Odnośnie do informowania konsumenta w tym zakresie TS wskazał, że w art. 10 dyrektywy 2008/48/WE zawarto wykaz informacji, które należy podać w umowie w sposób jasny i zwięzły, a przepis ten dokonuje pełnej harmonizacji w odniesieniu do elementów, które należy obowiązkowo ująć w umowie o kredyt. Stąd na pytanie pierwsze TS odpowiedział, że art. 3 lit. g), art. 10 ust. 2 i art. 22 ust. 1 dyrektywy 2008/48/WE należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które ustanawiają metodę obliczania maksymalnej kwoty pozaodsetkowych kosztów kredytu, jakimi można obciążyć konsumenta, pod warunkiem że przepisy te nie wprowadzają w odniesieniu do tych pozaodsetkowych kosztów kredytu dodatkowych obowiązków informacyjnych ponad te określone w art. 10 ust. 2.

Trybunał uznał zatem dopuszczalność wprowadzania w prawie krajowym limitów kosztów kredytu i ustalania metod ich obliczania⁶. Nie jest natomiast możliwe ustanowienie w związku z tym dodatkowych obowiązków informacyjnych kredytodawcy wobec konsumenta ponad katalog przewidziany w dyrektywie 2008/48/WE. Nie dokonując zmian art. 30 ukk w związku z wprowadzeniem limitów pozaodsetkowych kosztów kredytu polski ustawodawca postąpił zatem prawidłowo. W konsekwencji konsument zostaje ustawowo objęty ochroną przed nadmiernymi kosztami pozaodsetkowymi, jednak w większości przypadków nie jest tego świadomy i nie zna maksymalnego pułapu kosztów dla danej umowy obliczonego zgodnie z ustawą. Zgodnie z obowiązującym prawem unijnym i krajowym na kredytodawców nie można jednak nałożyć obowiązku udzielania takiej informacji konsumentom. Skoro tak, konsekwentnie nie można uznać, że kredytodawca,

⁵ Wyr. TS z 26.03.2020 r. w sprawie C-779/18 *Mikrokasa* (ECLI:EU:C:2020:236), pkt 40–48.

⁶ Warto wspomnieć, że TS miał już okazję wypowiedzieć się w kwestii innej metody ograniczania kosztów kredytu konsumenckiego w prawie krajowym. W wyr. z 12.07.2012 r. w sprawie C-602/10 *SC Volksbank România SA* (ECLI:EU:C:2012:443), Trybunał stwierdził, że wprowadzenie w prawie wewnętrznym zamkniętej listy dopuszczalnych opłat czy prowizji związanych z udzieleniem kredytu konsumenckiego jest zgodne z prawem Unii.

nie informując o limicie kosztów pozaodsetkowych, dopuszcza się praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów (art. 24 ust. 2 pkt 2 uokik⁷).

W wyroku w sprawie *Profi Credit* Trybunał ponownie potwierdził dopuszczalność krajowej reglamentacji kosztów kredytu w świetle prawa Unii. Ponadto TS trafnie zauważył⁸, że choć dyrektywa 2008/48/WE nie reguluje kategorii pozaodsetkowych kosztów kredytu, to przewiduje definicję całkowitego kosztu kredytu. Z treści tej ostatniej definicji nie można natomiast wywnioskować, że wykluczone jest obciążenie konsumenta kosztami związanymi z prowadzeniem z działalności gospodarczej kredytodawcy, takimi jak koszty infrastruktury czy koszty personelu. Analogicznie należy zatem interpretować definicję pozaodsetkowych kosztów kredytu, ponieważ obie te definicje – unijna i krajowa – nie regulują wzajemnego stosunku kosztów działalności kredytodawcy, marży czy innych elementów w kwocie danej opłaty czy prowizji naliczanej konsumentowi. Wobec tego TS rozstrzygnął, że art. 3 lit. g) i art. 22 dyrektywy 2008/48/WE należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym dotyczącym kredytu konsumenckiego, ustanawiającym sposób obliczania maksymalnej kwoty pozaodsetkowego kosztu kredytu, którym może zostać obciążony konsument, nawet jeśli ten sposób obliczania pozwala przedsiębiorcy na obciążenie tego konsumenta częścią kosztów ogólnych związanych z prowadzeniem jego działalności gospodarczej, o ile w drodze tych przepisów dotyczących owej maksymalnej kwoty wspomniane uregulowanie nie narusza zasad zharmonizowanych mocą tej dyrektywy. Potwierdzenie co do zasady dopuszczalności konstrukcji limitu ustanowionego w art. 36a ukk w świetle dyrektywy 2008/48/WE nie oznacza jednak, że konkretny warunek umowy obciążający konsumenta kosztami działalności przedsiębiorcy w ramach pozaodsetkowych kosztów kredytu nie może zostać uznany za nieuczciwy na gruncie dyrektywy 93/13/EWG (zob. niżej).

2. Dopuszczalność kontroli kosztów naliczanych w ramach limitu

Odnosnie do przesłanek kontroli umów o kredyt konsumencki w części dotyczącej pozaodsetkowych kosztów kredytu TS przypomniał zarówno w wyroku w sprawie *Mikrokasa*⁹, jak i następnie w wyroku w sprawie *Profi Credit*¹⁰, że warunek umieszczony w umowie zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem jest wyłączony z zakresu stosowania dyrektywy 93/13/EWG wyłącznie wtedy, gdy warunek ten odzwierciedla treść bezwzględnie obowiązującego przepisu ustawowego lub wykonawczego w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG, czego zbadanie należy do sądu odsyłającego. Trybunał doszedł do wniosku, że nie jest widoczne, by warunek umowy, który ogranicza się do zastosowania metody obliczania pułapu pozaodsetkowych kosztów kredytu, „odzwierciedla” w ścisłym tego słowa znaczeniu rozpatrywany przepis krajowy. Przepis ten zdanem TS nie wydaje się sam w sobie określać praw i obowiązków stron umowy, lecz poprzestaje na ograniczeniu ich swobody ustalenia pozaodsetkowych kosztów kredytu powyżej pewnego poziomu i w żaden sposób nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy sprawdził, czy takie ustalenie ma ewentualnie nieuczciwy charakter poniżej określonego prawnie pułapu.

⁷ Ustawa z dnia 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. 2019, poz. 369, 1571 i 1667); dalej: uokik.

⁸ Wyr. TS z 3.09.2020 r. w sprawie C-84/19 *Profi Credit* (ECLI:EU:C:2020:631), pkt 53–57.

⁹ Wyr. TS z 26.03.2020 r. w sprawie C-779/18 *Mikrokasa* (ECLI:EU:C:2020:236), pkt 53–58.

¹⁰ Wyr. TS z 3.09.2020 r. w sprawie C-84/19 *Profi Credit* (ECLI:EU:C:2020:631), pkt 59–63.

W sprawie *Profi Credit* (C-84/19) sąd odsyłający spojrział na kwestię dopuszczalności kontroli z jeszcze innej perspektywy. Sąd ten rozważał ewentualny wpływ przewidzianej w art. 36a ust. 3 ukk sankcji za przekroczenie limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu¹¹ na wyłączenie stosowania przepisów dyrektywy 93/13/EWG w zakresie badania uczciwości poszczególnych warunków dotyczących pozaodsetkowych kosztów kredytu. Należy zauważyć, że sankcja krajowa prowadzi do ustawowej redukcji kosztów nadmiernych do dozwolonego poziomu. W tej kwestii TS rozstrzygnął, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG należy interpretować w ten sposób, że z zakresu stosowania tej dyrektywy nie jest wyłączony warunek umowny, który określa pozaodsetkowy koszt kredytu zgodnie z pułapem przewidzianym w przepisach krajowych dotyczących kredytu konsumenckiego, jeżeli przepisy te przewidują, iż pozaodsetkowe koszty kredytu nie są należne w części przekraczającej ten pułap lub całkowitą kwotę kredytu. Oznacza to, że sankcja krajowa w postaci nienależnej z mocy ustawy nadwyżki kosztów pozaodsetkowych ponad dopuszczalny limit nie jest przeszkodą dla możliwości badania w świetle dyrektywy 93/13/EWG uczciwości kosztów naliczonych w ramach limitu.

Kluczowe pytanie w analizowanych sprawach brzmi, czy wprowadzenie limitów kosztów takich jak w art. 36a ukk¹² wyłącza w tym zakresie stosowanie przepisów ogólnych o niedozwolonych postanowieniach umownych lub przepisów o zakazie naruszania zbiorowych interesów konsumentów. Można argumentować, że skoro z treści art. 36a ukk nie wynika dodatkowe ograniczenie co do rodzaju czy elementów składowych pozaodsetkowego kosztu kredytu, ukształtowanie kosztów w ramach limitu pozostaje decyzją biznesową kredytodawcy i nie może być niezgodne z prawem. Jednak w ocenie TS, zastosowanie się kredytodawcy do ustawowych limitów pozaodsetkowych kosztów kredytu zgodnie z art. 36a ukk nie oznacza, że kredytodawca nie stosuje jednocześnie w tym zakresie niedozwolonych postanowień umownych. Kredytodawca ustala koszty pozaodsetkowe, poruszając się w ramach limitu, a więc może naliczyć kwotę niższą lub wyższą, w takim lub innym stosunku do kosztów własnych. Z uwagi na to warunek umowny, w którym ustala się całkowite pozaodsetkowe koszty kredytu może podlegać kontroli. W związku z tym w wyroku w sprawie *Mikrokasa* TS stwierdził, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG należy interpretować w ten sposób, że z zakresu stosowania tej dyrektywy nie jest wyłączony warunek umowny, w którym ustala się całkowite pozaodsetkowe koszty kredytu z poszanowaniem maksymalnego pułapu przewidzianego w przepisie krajowym, niekoniecznie biorąc przy tym pod uwagę rzeczywiście ponoszone koszty.

W ocenie TS całkowita kwota pozaodsetkowych kosztów kredytu może być przez sąd krajowy oceniana pod kątem „wzięcia pod uwagę rzeczywiście poniesionych kosztów”. To zakłada, że kredytodawca, ustalając pozaodsetkowe koszty kredytu dla danego produktu, jest nie tylko związany kwotą maksymalną limitu, ale ponadto powinien zachować adekwatność kosztów konsumenta w relacji do własnych kosztów. Przepisy o kredycie konsumenckim nie przewidują generalnego obowiązku zachowania adekwatności kosztów kredytu¹³. Co więcej, jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym

¹¹ Przepis ten brzmi: Art. 36a ust. 3. Pozaodsetkowe koszty kredytu wynikające z umowy o kredyt konsumencki nie należą się w części przekraczającej maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu obliczone w sposób określony w ust. 1 lub całkowitą kwotę kredytu.

¹² Lub w art. 33a ukk wprowadzającym limit kosztów windykacji.

¹³ W dotychczasowym piśmiennictwie wskazywano: „Niektóre przepisy szczególne wprowadzają nakaz korelacji wysokości opłat i prowizji w stosunku do ponoszonych przez banki kosztów. Przepisy te nie dają podstaw do formułowania zasady ogólnej dotyczącej takiej adekwatności, w tym w obrocie konsumenckim” (Czech, 2014, s. 92).

oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy VII kadencji, nr 3460), wprowadzenie limitów pozaodsetkowych kosztów kredytu poprzedzone zostało szczegółowym badaniem kosztów operacyjnych oraz kosztów ryzyka uczestników rynku pożyczkowego. Na podstawie tych badań przeciętne koszty kredytodawców były uwzględniane przy kształtowaniu ustawowych limitów pozaodsetkowych kosztów kredytu¹⁴. Biorąc powyższe pod uwagę może nasuwać się wniosek, że polska regulacja limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu wyważyła interesy kredytodawców i kredytobiorców. Przyjęte rozwiązanie spotkało się jednak z krytyką zarówno pod kątem niespójności mechanizmu obliczania limitu z metodą obliczania odsetek maksymalnych, jak i zbyt wysokiego pułapu kosztów pozaodsetkowych pozostającego w dysproporcji do poziomu odsetek maksymalnych (Tracz, 2020, s. 112 i n.)¹⁵. Obecnie, począwszy od 8 marca 2020 r. aż do 8 marca 2021 r. limity zostały istotnie obniżone w tzw. Tarczy Antykrzysowej¹⁶ do poziomu 21% w stosunku rocznym (dotychczas 55%), jednak w żadnym wypadku nie więcej niż 45% całkowitej kwoty kredytu (dotychczas 100%). Jeśli nie nastąpi kolejna interwencja ustawodawcy, po tym okresie limit kosztów pozaodsetkowych wróci do progów przewidzianych w art. 36a ukk. To doraźne, tymczasowe rozwiązanie nie podlegało już żadnym szerszym konsultacjom społecznym. Natomiast bez większej dbałości o spójność regulacji, naruszenie „antykrzysowych” limitów opatrzone wprost sankcją w postaci uznania za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa w art. 24 ust. 2 uokik¹⁷. Wnioski o dopuszczalności kontroli mają również zastosowanie do klauzul kosztowych kształtowanych w reżimie limitów „antykrzysowych”, choć z uwagi na znacznie obniżone progi ustawowe ryzyko nadużyć ze strony kredytodawców jest tu istotnie mniejsze.

Pomimo braku w polskim prawie przepisu nakazującego przedsiębiorcy dostosować koszty naliczane konsumentowi do rzeczywistych kosztów ponoszonych przez tego przedsiębiorcę, zarówno Prezes UOKiK w wydawanych decyzjach¹⁸, Rzecznik Finansowy w raporcie (Rzecznik Finansowy, 2018, s. 3)¹⁹, jak i sądy w kontroli incydentalnej²⁰ przyjmowali w ostatnich latach takie ograniczenie, kwestionując zgodność z dobrymi obyczajami zawyżonych prowizji lub opłat albo nieważność klauzul kosztowych na podstawie art. 58 k.c. W wyrokach w sprawie *Mikrokasa* i w sprawie *Profi Credit* Trybunał potwierdził dopuszczalność kontroli adekwatności kosztów nieprzekraczających limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu w oparciu o ogólną normę zakazującą stosowania postanowień wzorca kształtujących prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.).

¹⁴ Odnośnie do limitu stałego (25%) projektodawca wyjaśnił: „Limit ten będzie niezależny od okresu kredytowania, a jego celem jest umożliwienie przedsiębiorcom pokrycia kosztów stałych związanych z udzieleniem pożyczki. Zaproponowano limit mieszczący się w dolnej granicy kosztów ponoszonych przez przedsiębiorców, co dodatkowo powinno motywować przedsiębiorców do racjonalizacji kosztów”. Natomiast przyjęty próg dodatkowego limitu uzależnionego od okresu kredytowania (30%) uzasadniono następująco: „Zaproponowany limit mieści się w dolnych granicach kosztów ponoszonych przez pożyczkodawców. Jednocześnie przy pożyczkach udzielanych na dłuższe okresy podstawowym elementem zysku przedsiębiorcy powinno być oprocentowanie pożyczki, które ze względu na ustawy limit odsetek, nie stanowi źródła zarobku przy pożyczkach krótkoterminowych (odsetki w przypadku mikropożyczek oscylują w granicach kilku PLN). (...) Jednocześnie przedsiębiorca udzielający pożyczki na dłuższy okres powinien czerpać swoje wynagrodzenie z oprocentowania pożyczki, natomiast pozostałe koszty narzucone na kredytobiorcę powinny odzwierciedlać realne koszty ponoszone przez przedsiębiorcę”.

¹⁵ Podobnie zdaniem T. Czecha, limit kosztów pozaodsetkowych wyznaczono na zbyt wysokim poziomie (2020, s. 80).

¹⁶ Artykuły 8d–8e ustawy z dnia 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych.

¹⁷ Art. 8f ww. ustawy.

¹⁸ Np. dec. nr RLU 08/2017 z dnia 29.12.2017 r., gdzie stwierdzono: „(...) działanie przedsiębiorcy, polegające na pobieraniu od konsumentów „opłaty za obsługę pożyczki w domu konsumenta” w wysokości zryczałtowanej, niemającej uzasadnienia w ponoszonych przez przedsiębiorcę kosztach, może podlegać ocenie, jako czyn nieuczciwej konkurencji z art. 3 ust. 1 ustawy znk”.

¹⁹ „(...) zdaniem Rzecznika opłaty czy inne koszty naliczane w związku z umową kredytu powinny odzwierciedlać faktyczne koszty kredytodawcy związane z daną czynnością, za którą są naliczane. Wynagrodzeniem za korzystanie z pieniędzy kredytodawcy są odsetki”.

²⁰ Zob. w szczególności wywód Sądu Okręgowego w Łodzi – III Wydział Cywilny Odwoławczy w wyroku z dnia 19.07.2019 r. (III Ca 435/19); wyr. Sądu Okręgowego w Płocku – I Wydział Cywilny z dnia 4.11.2019 r. (I C 994/19).

III. Prowizja za udzielenie kredytu i inne opłaty – pytania o dopuszczalność kontroli i jej kryteria

Zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG, ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem²¹. Zastosowanie powyższych wyłączeń do postanowień określających koszty kredytu budzi wiele kontrowersji. Po pierwsze, powstaje pytanie, czy obciążające konsumenta koszty, w szczególności, takie jak prowizja za udzielenie kredytu lub opłata administracyjna, stanowią główne świadczenie konsumenta-kredytobiorcy jako cena kredytu (wynagrodzenie za udzielenie kredytu). Po drugie, jeżeli *ad casu* podobne koszty można tak zakwalifikować, to w jaki sposób może być spełniona druga przesłanka wyłączenia – wyrażenie ich prostym i zrozumiałym językiem (sformułowanie w sposób jednoznaczny). Po trzecie, jeżeli dany warunek umowny w zakresie kosztów może podlegać kontroli, jakie kryteria oceny abuzywności wchodzi w grę. Tego rodzaju wątpliwości były przedmiotem rozważań TS w wyrokach omówionych poniżej.

W dniu 16 lipca 2020 r. TS wydał wyrok w sprawach połączonych C-224/19 (*CY przeciwko Caixabank SA*) oraz C-259/19 (*LG, PK przeciwko Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA*) (dalej: sprawa *Caixabank*). Sprawy te miały charakter wielowątkowy. Piętnaście pytań prejudycjalnych zadanych w obu sprawach TS przyporządkował do pięciu grup: pierwszej, dotyczącej klauzuli odnoszącej się do kosztów ustanowienia i wykreślenia hipoteki; drugiej, dotyczącej klauzuli nakładającej obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu (w wysokości 1% całkowitej kwoty kredytu); trzeciej, dotyczącej ewentualnej znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron wynikającej z takiej klauzuli; czwartej, dotyczącej ograniczenia w czasie skutków stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego i piątej, dotyczącej krajowych uregulowań podziału kosztów postępowania w kontekście powództw o stwierdzenie nieważności nieuczciwych warunków umownych. Odnośnie do zagadnień dotyczących prowizji za udzielenie kredytu najistotniejsze były pytania prejudycjalne w sprawie C-224/19, dotyczące charakteru prowizji za udzielenie kredytu jako głównego przedmiotu umowy i możliwości kontroli jego elementów składowych.

Problemy związane z kwalifikacją kosztów kredytu konsumenckiego jako świadczeń głównych pojawiły się także w pytaniach prejudycjalnych polskich sądów. Jak wynika ze stanowiska TS w wyrokach w sprawie *Mikrokasa* i w sprawie *Profi Credit*, ustalenie określonej kwoty pozaodsetkowych kosztów kredytu mieszczącej się w ramach ustawowego limitu nie wyłącza możliwości badania abuzywności warunków umowy w zakresie poszczególnych kosztów składających się na koszty pozaodsetkowe. W sprawie *Profi Credit* (C-84/19) sąd odsyłający zadał pytanie dotyczące możliwości oceny kosztu związanego z samym zawarciem umowy i udzieleniem pożyczki. Zapytano także o spełnienie warunku wyrażenia kosztu prostym i zrozumiałym językiem w sytuacji, gdy z postanowień o kosztach nie wynika, za jakie konkretnie wzajemne usługi są one pobierane i nie pozwalają one konsumentowi na ustalenie różnic między poszczególnymi kosztami.

²¹ Odpowiednio 385¹ § 1 K.c.: „Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.” Polski przepis dopuszcza szerszy zakres kontroli, wyłączając jedynie postanowienia **określające główne świadczenia stron**, a pomijając wyłączenie postanowień odnoszących się do relacji ceny do świadczenia wzajemnego.

Poruszając problematykę kontroli postanowień o kosztach warto powołać jeszcze jeden wcześniejszy wyrok TS z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-621/17 *Gyula Kiss przeciwko CIB Bank Zrt* (dalej: sprawa *Gyula Kiss*). W sprawie tej sąd odsyłający pytał o konsekwencje braku wyszczególnienia konkretnych usług świadczonych w zamian za określone koszty umowy (np. prowizję za udzielenie pożyczki, koszty zarządzania pożyczką) dla oceny warunku kosztowego.

Poniżej przedstawione zostały rozstrzygnięcia Trybunału zestawione problemowo.

1. Koszty kredytu a „określenie głównego przedmiotu umowy” i „relacja ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług”

Na pytania o warunki umowy wchodzące w zakres pojęcia „głównego przedmiotu umowy” TS zarówno w wyroku w sprawie *Gyula Kiss*²², jak i w sprawie *Caixabank*²³ oraz w sprawie *Profi Credit*²⁴ powtórzył odpowiedzi kilkakrotnie już przedstawiane w wielu wcześniejszych wyrokach. Trybunał konsekwentnie przyjmuje, że za warunki umowy wchodzące w zakres pojęcia „głównego przedmiotu umowy” należy uważać warunki, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Natomiast warunki, które wykazują charakter posiłkowy względem warunków definiujących samą istotę stosunku umownego, nie mogą być objęte rzeczonym pojęciem. Do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny, z uwzględnieniem charakteru, postanowień i ogólnej systematyki rozpatrywanej w postępowaniu głównym umowy o kredyt, a także kontekstu faktycznego i prawnego, w jaki wpisuje się ta umowa, czy rozpatrywane warunki odnoszą się do świadczeń, które stanowią zasadniczy element tej umowy, a w szczególności do obowiązku zwrotu przez dłużnika kwoty oddanej do jego dyspozycji przez kredytodawcę.

Zgodnie z orzecnictwem TS, wyłączenie kontroli warunków dotyczących „relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług” jest uzasadnione tym, że brakuje skali lub kryterium prawnego, które mogłyby wyznaczać granice kontroli tej relacji i tą kontrolą kierować. Warunki dotyczące świadczenia wzajemnego należnego kredytodawcy od konsumenta lub mające wpływ na faktyczną cenę, jaką powinien uiścić konsument na rzecz kredytodawcy, co do zasady nie są zatem wyłączone spod kontroli, z wyjątkiem kwestii, czy wskazana w treści umowy kwota wynagrodzenia lub ceny jest odpowiednia do usług świadczonych w zamian przez kredytodawcę.

W żadnej z powyższych spraw TS nie przesądził ostatecznie charakteru postanowień o kosztach kredytu będących przedmiotem postępowań krajowych w świetle art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG. W wyroku w sprawie *Profi Credit* Trybunał wskazał natomiast na generalne założenie, że w ramach umowy kredytu kredytodawca zobowiązuje się głównie udostępnić kredytobiorcy określoną kwotę pieniężną, kredytobiorca zaś – głównie spłacać tę sumę w przewidzianych terminach, z reguły z odsetkami. Świadczenia podstawowe takiej umowy odnoszą się zatem do kwoty pieniężnej, która musi być określona w stosunku do waluty wypłaty i określonej spłaty²⁵. Nienegocjowane indywidualnie warunki umowne, które dotyczą płatności należnych od

²² Wyr. TS z 3.10.2019 r. w sprawie C-621/17 *Gyula Kiss* (ECLI:EU:C:2019:820), pkt 32–35.

²³ Wyr. TS z 16.07.2020 r. w sprawie C-224/19, C-259/19 *Caixabank* (ECLI:EU:C:2020:578), pkt 62–71.

²⁴ Wyr. TS z 3.09.2020 r. w sprawie C-84/19 *Profi Credit* (ECLI:EU:C:2020:631), pkt 67–71.

²⁵ Wyr. TS z 3.09.2020 r. w sprawie C-84/19 *Profi Credit* (ECLI:EU:C:2020:631), pkt 68.

konsumenta, innych niż spłata kapitału pożyczki i odsetek, muszą być zdaniem TS każdorazowo oceniane przez sąd krajowy w kontekście danej umowy i jej środowiska prawnego. Trybunał udzielił ponadto wskazówki, że prowizja za udzielenie kredytu czy różne rodzaje opłat nie mogą zostać uznane za podstawowe świadczenie w umowie o kredyt tylko ze względu na fakt, że są uwzględnione w jego całkowitym koszcie²⁶. Wskazówka ta jest dość oczywista, ponieważ całkowity koszt kredytu obejmuje bardzo różne rodzaje kosztów, w tym np. z tytułu usług dodatkowych lub ustanowienia zabezpieczeń, których wspólnym mianownikiem jest wynikający z danej umowy obowiązek ich poniesienia przez konsumenta w związku z umową o kredyt.

Z perspektywy prawa polskiego należy wskazać, że prowizje (np. za udzielenie pożyczki, od ryzyka) i opłaty (np. administracyjna, przygotowawcza, za zarządzanie pożyczką), będące przedmiotem badania w omawianych sprawach, nie stanowią elementów przedmiotowo istotnych ani umowy pożyczki²⁷, ani umowy kredytu bankowego²⁸, ani tym bardziej zbiorczej kategorii umowy o kredyt konsumencki²⁹. Problematyczne może być także uznanie tych kosztów za typowe, charakterystyczne dla stosunku kredytu konsumenckiego, skoro nie występują one w każdej umowie, a jeśli są przewidziane, to ich przedmiot i sposób naliczania nie jest jednolity. Jeżeli jednak w konkretnej sprawie można stwierdzić, że dane – niewynegocjowane indywidualnie – postanowienie o prowizji lub opłacie określa główne świadczenie konsumenta, musi ono w kolejnym kroku przejść test transparentności.

2. Wyrażenie warunku kosztowego „prostym i zrozumiałym językiem”

Zgodnie z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG, przesłanką wyłączenia kontroli warunków określających główny przedmiot umowy lub relację ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług jest ich wyrażenie prostym i zrozumiałym językiem. Za utrwalone w orzecznictwie TS można przy tym uznać stanowisko, że wymóg przejrzystości musi podlegać wykładni rozszerzającej. Dany warunek musi być nie tylko zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale umowa musi także przedstawiać w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek. Ponadto należy przedstawić ewentualny związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne³⁰. W omawianych sprawach sądy odsyłające pytały o to, jak należy zastosować tak rozumiany wymóg przejrzystości w odniesieniu do postanowień umownych nakładających na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji czy opłaty.

W sprawie *Gyula Kiss* sąd zapytał, czy wymóg sformułowania warunku kosztowego prostym i zrozumiałym językiem oznacza – oprócz określenia wysokości kosztu i chwili jego wymagalności – konieczność wyszczególnienia konkretnych usług, które ten koszt pokrywa. Trybunał wskazał³¹, że z jego orzecznictwa nie wynika wprawdzie, że dający pożyczkę jest zobowiązany do wyszczególnienia w danej umowie charakteru wszystkich usług świadczonych w zamian

²⁶ Wyr. TS z 3.09.2020 r. w sprawie C-84/19 *Profī Credit* (ECLI:EU:C:2020:631), pkt 69.

²⁷ Art. 720 k.c.

²⁸ Art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 9 prawa bankowego.

²⁹ Art. 30 w zw. z art. 3 ust. 2 ukk.

³⁰ Wyr. TS z 16.07.2020 r. w sprawie C-224/19, C-259/19 *Caixabank* (ECLI:EU:C:2020:578), pkt 67 i powołane tam wyr.; podobnie wyr. TS z 3.09.2020 r. w sprawie C-84/19 *Profī Credit* (ECLI:EU:C:2020:631), pkt 73.

³¹ Wyr. TS z 3.10.2019 r. w sprawie C-621/17 *Gyula Kiss* (ECLI:EU:C:2019:820), pkt 43–56.

za koszty przewidziane w jednym lub kilku warunkach umowy. Jednakże w świetle ochrony, jaką dyrektywa 93/13/EWG ma zapewnić konsumentowi ze względu na fakt, że znajduje się on w gorszym położeniu w stosunku do przedsiębiorcy zarówno pod względem siły negocjacyjnej, jak i poziomu poinformowania, ważne jest, aby charakter faktycznie świadczonych usług można było racjonalnie zrozumieć lub wywnioskować na podstawie umowy postrzeganej jako całość. Ponadto konsument musi być w stanie sprawdzić, czy różne koszty lub usługi, za które stanowią one opłatę, nie nakładają się na siebie. W postępowaniu głównym sąd odsyłający powinien zbadać, czy taka sytuacja ma miejsce, w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, do których zaliczają się nie tylko warunki zawarte w rozpatrywanej umowie, lecz także formy zachęty stosowane przez dającego pożyczkę w procesie negocjacji umowy i dostarczone na tym etapie informacje. W związku z tym na to pytanie prejudycjalne TS odpowiedział, że art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13/EWG należy interpretować w ten sposób, że wymóg jasnego i zrozumiałego sformułowania warunku umowy nie oznacza, iż nienegocjowane indywidualnie warunki umowy wskazane w umowie pożyczki zawieranej z konsumentami, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, określające dokładnie wysokość kosztów zarządzania i prowizji za udzielenie pożyczki obciążających konsumenta, sposób ich obliczania i termin wymagalności muszą również wyszczególniać wszystkie usługi świadczone w zamian za przedmiotowe kwoty.

Z wyroku w sprawie *Gyula Kiss* wynika, że w świetle prawa unijnego nie jest wymagane określanie wszystkich usług świadczonych przez kredytodawcę w ramach danego kosztu w treści postanowienia nakładającego obowiązek jego zapłaty. Jednocześnie jednak rozstrzygnięcie to opiera się na założeniu poczynionym przez TS, że charakter faktycznie świadczonych usług można racjonalnie zrozumieć lub wywnioskować na podstawie umowy postrzeganej jako całość.

Nieco odmiennie rozstrzygnął TS wątpliwości zgłoszone w sprawie *Profi Credit* (C-84/19)³². W tym przypadku jednakże przedmiotem sporu były koszty określone w umowie jako „opłata przygotowawcza” i „prowizja”, przy czym umowa nie definiowała tych pojęć ani nie precyzowała, jakim konkretnym świadczeniom wzajemnym odpowiadają powyższe koszty. W zaistniałym stanie faktycznym, zdaniem TS, konsument mógł sobie zasadnie zadać pytanie zarówno co do świadczeń, z tytułu których należały się te opłaty, jak i ewentualnego nakładania się ich na siebie. Po pierwsze bowiem, umowa zawierała dwie klauzule przewidujące koszty administracyjne, zatytułowane odpowiednio „opłata przygotowawcza” i „prowizja”, które obie sugerują, że chodzi o kwoty podlegające zapłacie za udzielenie kredytu. W takich okolicznościach nie zostało zapewnione ogólne zrozumienie przez konsumenta jego obowiązków zapłaty i skutków ekonomicznych postanowień przewidujących te koszty. W wyroku w sprawie *Profi Credit* TS ponownie przypomniał warunek sformułowany w wyroku w sprawie *Gyula Kiss*, że aby spełnić wymóg przejrzystości, musi zaistnieć sytuacja, w której charakter faktycznie świadczonych usług da się w sposób racjonalny zrozumieć lub wywieść z całej umowy. Ponadto konsument musi być w stanie sprawdzić, czy te różne koszty lub usługi, za które stanowią one zapłatę, nie nakładają się na siebie. Dodatkowo TS odwołał się do treści art. 385¹ § 1 k.c., który przewiduje węższy zakres wyłączenia spod kontroli abuzywności niż art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG, albowiem obejmujący jedynie postanowienia określające główne świadczenia stron. Stąd też w okolicznościach sprawy *Profi Credit* TS orzekł, że art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG zmienionej dyrektywą 2011/83/WE należy interpretować

³² Wyr. TS z 3.09.2020 r. w sprawie C-84/19 *Profi Credit* (ECLI:EU:C:2020:631), pkt 75–86.

w ten sposób, że warunki umowy o kredyt konsumencki, które obciążają konsumenta kosztami innymi niż spłata kapitału podstawowego i zapłata odsetek, nie są objęte wyjątkiem przewidzianym w tym przepisie, jeżeli warunki te nie określają charakteru tych kosztów, ani usług, za które mają stanowić wynagrodzenie i są sformułowane w sposób, który wprowadza konsumenta w błąd co do jego obowiązków i skutków gospodarczych tych warunków, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego. Oznacza to, że w przypadku takiego sformułowania postanowień o opłacie przygotowawczej i prowizji, jak w sprawie *Profi Credit* (C-84/19), zdaniem TS warunki te mogą podlegać kontroli uczciwości.

3. Kryteria oceny abuzywności warunku kosztowego

Na wypadek uznania przez TS, że postanowienia umowne dotyczące prowizji lub opłat podlegają kontroli uczciwości, sądy odsyłające pytały o przesłanki oceny takich postanowień jako nieuczciwych, tj. stojących w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodujących znaczącą nierównowagę wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

Sąd krajowy w sprawie *Gyula Kiss* zapytał o potencjalną abuzywność postanowienia z dziedziny kosztów, niepozwalającego na zidentyfikowanie w jednoznaczny sposób na podstawie umowy, jakie konkretne usługi są świadczone w zamian za te koszty. TS zajął stanowisko, iż art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny dotyczący kosztów zarządzania umową pożyczki, który nie pozwala jednoznacznie wskazać konkretnych usług świadczonych w ramach świadczenia wzajemnego, co do zasady nie powoduje wbrew wymogowi dobrej wiary znaczącej nierównowagi wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Takie rozstrzygnięcie TS opiera się jednak na poczynionych uprzednio założeniach. Trybunał wskazał, że jeśli świadczone w zamian usługi nie wchodzą w sposób uzasadniony w zakres świadczeń wykonywanych w ramach zarządzania pożyczką albo w ramach jej udzielenia lub jeśli kwoty obciążające konsumenta z tytułu rzeczonych kosztów i rzeczonych prowizji nie są nieproporcjonalne w stosunku do kwoty pożyczki, nie wydaje się, z zastrzeżeniem dokonania weryfikacji przez sąd odsyłający, żeby warunki te w sposób niekorzystny wpływały na sytuację prawną konsumenta przewidzianą przez prawo krajowe. Do sądu krajowego należy ponadto uwzględnienie skutków innych postanowień umowy, aby ustalić, czy rzeczone warunki nie powodują znaczącej nierównowagi ze szkodą dla biorącego pożyczkę³³.

W sprawie *Caixabank* sąd odsyłający pytał również o potencjalną nieuczciwość postanowienia o nałożeniu na konsumenta prowizji za udzielenie kredytu, w sytuacji gdy instytucja finansowa nie wykaże, że wspomniana prowizja odpowiada rzeczywiście wykonanym przez nią usługom i poniesionym kosztom. W tym kontekście wskazano na okoliczność, że prawo hiszpańskie³⁴ stanowi wprost, iż prowizje lub koszty obciążające klienta powinny odpowiadać usługom rzeczywiście wykonanym lub kosztom poniesionym. W ocenie Trybunału art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG należy interpretować w ten sposób, że warunek zawartej między konsumentem a instytucją finansową umowy kredytu nakładający na konsumenta obowiązek zapłaty prowizji za udzielenie kredytu może stwarzać na niekorzyść konsumenta, w sprzeczności z wymogiem dobrej wiary, znaczącą

³³ Wyr. TS z 3.10.2019 r. w sprawie C-621/17 *Gyula Kiss* (ECLI:EU:C:2019:820), pkt 55.

³⁴ Artykuł 5 ust. 1 ustawy 2/2009 z dnia 31.03.2009 r. regulującej zawieranie z konsumentami umów pożyczek lub kredytów hipotecznych oraz umów usług pośrednictwa w zawieraniu umów pożyczki lub kredytu (Boletín Oficial del Estado nr 79 z dnia 1.04.2009 r., s. 30843).

nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków jej stron, w sytuacji gdy instytucja finansowa nie wykaze, że wspomniana prowizja odpowiada rzeczywiście wykonanym przez nią usługom i poniesionym kosztom, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

W sprawie *Profi Credit* (C-222/19) sąd odsyłający pytał o potencjalną abuzywność warunku kosztowego nieprzekraczającego limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu, ale przerzucającego na konsumenta rozmaite koszty działalności przedsiębiorcy. Chodziło o prowizję za udzielenie pożyczki (stanowiącą 25% całkowitej kwoty kredytu) oraz opłatę za zarządzanie pożyczką (wynoszącą 30% kwoty kredytu za każdy rok zarządzania). Tak naliczone koszty zostały nałożone na konsumenta w maksymalnej możliwej wysokości. Z wyjaśnień udzielonych w toku postępowania przez kredytodawcę wynikało, że na koszty te składają się wymienione przez niego koszty związane nie tylko z zawarciem konkretnej umowy kredytu i zarządzaniem nią, lecz również koszty związane z ogólną działalnością gospodarczą kredytodawcy niemające bezpośredniego związku z konkretną umową. Trybunał wskazał, że pozaodsetkowy koszt kredytu dla konsumenta, który na mocy przepisów krajowych jest ograniczony do określonego pułapu, może prowadzić do znaczącej nierównowagi w rozumieniu orzecznictwa TS. Może się tak stać, mimo że został ustalony poniżej tej górnej granicy, jeżeli świadczone w zamian usługi nie wchodziły racjonalnie w zakres świadczeń wykonanych w ramach zawarcia lub zarządzania umową o kredyt lub gdy kwoty obciążające konsumenta z tytułu kosztów udzielenia i zarządzania pożyczką wydają się oczywiście nieproporcjonalne do kwoty pożyczki. Do sądu krajowego należy ponadto uwzględnienie w tym aspekcie skutków innych warunków umownych w celu ustalenia, czy rzeczony warunek nie powodują znaczącej nierównowagi ze szkodą dla pożyczkobiorcy³⁵. Trybunał orzekł, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG należy interpretować w ten sposób, że warunek umowny dotyczący pozaodsetkowych kosztów kredytu, który określa ten koszt poniżej ustawowego pułapu i który przenosi na konsumenta koszty działalności gospodarczej kredytodawcy, może powodować znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, gdy obciąża konsumenta kosztami nieproporcjonalnymi w stosunku do świadczeń i do kwoty otrzymanego kredytu, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

IV. Podsumowanie

Omówione powyżej wyroki TS potwierdziły brak dowolności kredytodawców w ustalaniu kosztów kredytu konsumenckiego, nawet jeśli mieszczą się one w ramach wprowadzonego w prawie krajowym limitu maksymalnego. O ile prowizja lub opłata nie stanowi *in casu* świadczenia głównego w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG (art. 385¹ § 1 zdanie 2 k.c.), może być ona kontrolowana z punktu widzenia klauzuli generalnej z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG (art. 385¹ § 1 zdanie 1 k.c.). Koszty nakładane na konsumenta powinny pozostawać w rozsądnej relacji do kosztów ponoszonych przez kredytodawcę w bezpośrednim lub pośrednim związku z zawieraną umową, które jednak nie mogą być przerzucone na konsumenta w kwocie nieproporcjonalnej do wysokości otrzymanych przez niego świadczeń. Z orzecznictwa TS nie wynika natomiast generalny zakaz uwzględniania elementu zysku przy ustalaniu wysokości opłat lub prowizji. Konsument powinien móc wywnioskować z treści samych postanowień dotyczących prowizji czy opłaty lub

³⁵ Wyr. TS z 3.09.2020 r. w sprawie C-84/19 *Profi Credit* (ECLI:EU:C:2020:631), pkt 95.

także z innych postanowień umowy, z jakiego tytułu uiszcza dany koszt, czy i jaka usługa jest świadczona w zamian i czy obciążające go koszty się nie pokrywają. Ma to na celu wyeliminowanie praktyk nakładania na konsumenta w jednej umowie kilku bliżej niesprecyzowanych kosztów, jak np. „opłata przygotowawcza”, „opłata administracyjna” i „za zarządzanie pożyczką”. Przy spełnieniu takich założeń postanowienia w przedmiocie kosztów kredytu konsumenckiego mają szansę uniknąć zarzutu nieuczciwości (abuzywności).

Bibliografia

Czech, T. (2014). Adekwatność wysokości opłat i prowizji bankowych w stosunku do poniesionych kosztów. *Monitor Prawa Bankowego*, 10.

Czech, T. (2020). Nowe limity pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego w związku z epidemią koronawirusa. *Monitor Prawa Bankowego*, 6.

Rzecznik Finansowy. (2018). *Raport Rzecznika Finansowego. Kredyty konsumenckie. Bieżące problemy*. Warszawa, 4 grudnia.

Tracz, G. (2020). Lichwa usankcjonowana. *Transformacje Prawa Prywatnego*, 1.